

Високотехнологічні кластери належать до типу "генераторів нових технологій", їхня діяльність характеризується радикальним інноваційним процесом, створенням світових інновацій. Такі кластери орієнтуються на "додану" інновацію як головну стратегію розвитку. Створення високотехнологічних кластерів прискорює процес в окремих галузях, викликає сплеск інновацій та зміцнює здатність конкурувати на світовому ринку. Розвиток інформаційних технологій, біоінженерія, виробництво нових матеріалів, створюють умови для нововведень та змін майже в кожній високотехнологічній галузі.

Ключові слова: кластеризація, кластерні угруповання, кластерна політика, високотехнологічні кластери, кластери.

Ключевые слова: кластеризация, кластерные объединения, кластерная политика, высокотехнологические кластеры, кластеры.

Keywords: clustering, cluster grouping, cluster policy, high-tech clusters.

УДК 339. 732

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Тюпа Д. І. викладач кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету.

Тюпа Д. І. Методологічні підходи до визначення впливу зовнішнього фінансування на розвиток національних економік.

В статті розглядаються основні теоретичні підходи до визначення впливу зовнішнього фінансування на розвиток національних економік, який зумовлений широкомасштабним процесом ринкової трансформації в країнах з ринками, що формуються багатоликий і різноманітний. Темпи, характер і результат цього процесу в різних країнах варіюються залежно від таких чинників, як масштаби і рівень розвитку національної економіки, тактика реформи, тривалість перетворень, міра використання зовнішніх чинників тощо. Теоретично обґрунтовані процеси фінансування в контексті їх історичного розвитку. Проведено аналіз еволюції теорій зовнішнього фінансування. Зроблено висновки по те, що економічне зростання може бути досягнуте лише за умови якщо кожна ланка його суспільного механізму буде належним чином спрацьовувати. Проведене дослідження доводить, що економічне зростання включає в себе зростання ВВП (ВВП на душу населення), структурні зміни в галузевій побудові економіки в бік збільшення обсягів виробництва високотехнологічної, наукомісткої, конкурентоспроможної продукції, зменшення обсягів матеріалозатратного виробництва, монетарна стабільність.

Тюпа Д. І. Методологические подходы к определению влияния внешнего финансирования на развитие национальных экономик.

В статье рассматриваются основные теоретические подходы к определению влияния внешнего финансирования на развитие национальных экономик, обусловленный широкомасштабным процессом рыночной трансформации в странах с формирующимися рынками многолик и разнообразен. Темпы, характер и результат этого процесса в разных странах варьируются в зависимости от таких факторов, как масштабы и уровень развития национальной экономики, тактика реформы, продолжительность преобразований, степень использования внешних факторов и тому подобное. Теоретически обоснованы процессы финансирования в контексте их исторического развития. Проведен анализ эволюции теорий внешнего финансирования. Сделаны выводы о том, что экономический рост может быть достигнут только при условии если каждое звено его общественного механизма будет должным образом срабатывать. Проведенное исследование доказывает, что экономический рост включает в себя рост ВВП (ВВП на душу населения), структурные изменения в отраслевой структуре экономики в сторону увеличения объемов производства высокотехнологичной, наукоемкой, конкурентоспособной продукции, уменьшение объемов материалозатратного производства, монетарная стабильность

Tyupa D. Methodological approaches to evaluating the impact of external financing for developing economies.

The paper examines the main theoretical approaches to determine the effect of external financing for the development of national economies, which caused extensive process of market transformation in countries with emerging market multifaceted and diverse. The pace, the nature and outcome of this process in different countries vary depending on factors such as the extent and level of development of the national economy, reform tactics, duration changes, the extent of external factors, and others. Theoretically grounded process of financing in the context of their

historical development. Held analiz evolyutsii teorii zovnishnogo finansuvannya. Zrobлено visnovki on those scho ekonomichne zrostannya Mauger Buti dosyagnute deprivation of minds for cutaneous Lanka Yoga Yakscho suspilnogo mehanizmu bude nalezhnim rank spratsovuvati. Conducting doslidzhennya bring scho ekonomichne zrostannya vklyuchae a zrostannya GDP (GDP per capita), strukturni zmini in galuzeviy pobudovi ekonomiki in bik zbilshennya obsyagiv virobnitstva visokotehnologichnoi, naukumistkoi, konkurentospromozhnoi produktsii, zmeshennya obsyagiv materialozatratnogo virobnitstva, monetary stabilnist

Постановка проблеми. Розширення зовнішнього фінансування країн з ринками, що формуються в останнє десятиліття XX – початок XXI століття пояснюється не лише такими традиційними для цих країн причинами, як нестача власних ресурсів для фінансування економічного зростання, нерівновага платіжних балансів, необхідність фінансування власних соціально-економічних реформ і виконання зобов'язань по зовнішньому накопиченому боргу, але і привабливістю ринків цих країн для капіталу з розвинених держав. В умовах обмеженості внутрішніх джерел економічного розвитку, особливе значення набуває зовнішнє фінансування, який у сою чергу, вимагає його теоретичного обґрунтування та методологічного забезпечення.

Аналіз останніх публікацій. Проблематика зовнішнього фінансування економічного розвитку є досить актуальною як для зарубіжних учених, вищих менеджерів та експертів міжнародних фінансових організацій, зокрема Дж.Гелбрейта, М.Бурди, Дж.Б'юкенена, Ч.Виплоша, О.Гаврилишина, Дж.Долана, Д.Кейнса, Г.Колодко, Я.Корнаї, Ж.Крептьє, П.Кругмана, Дж.Медоуза, Ф.Модільяні, К.Рогоффа, Дж.Сакса, Дж.Сороса, Дж.Стігліца, М.Тодаро, В.Шарпа та багатьох інших, так й для вітчизняних, серед яких варто виділити роботи таких вчених: О.Білоруса, І.Бланка, І.Бураковського, О.Гаврилюка, Б.Губського, Ю.Козака, З.Луцишин, Ю.Макогона, О.Мозгового, Н.Рязанової, В.Новицького, Ю.Пахомова та інших.

Мета статті - проаналізувати вплив зовнішнього фінансування на розвиток національних економік.

Викладення основного матеріалу. Оскільки саме поняття “ефективність” є синонімом результативності, ефективність інвестування варто розглядати саме з позиції економічного зростання. Однак саме поняття економічного зростання не є настільки простим та очевидним, тому доцільно виділити кілька ключових підходів та моделей до виявлення ключових факторів цієї проблематики.

Дещо спрощено, можна визначити економічне зростання, як збільшення в обсязі виробництва країни, тобто збільшення реального валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення. Для більш досконалого визначення необхідно додати якісні зміни факторів виробництва: капіталу, праці, технологічної складової. Кількісне і якісне зростання характеризують два типи економічного зростання: екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний тип економічного зростання – це розширення відтворення на основі кількісного збільшення його факторів при збереженні попередніх техніко-технологічних і кваліфікаційних параметрів. За таких умов продуктивність праці та ефективність виробництва залишаються незмінними. Інтенсивний тип економічного зростання – розширене відтворення на основі якісного поліпшення його факторів і вдосконалення організаційно-економічних відносин виробництва. При цьому зростають як продуктивність праці, так і ефективність виробництва. Інтенсивний тип, на відміну від екстенсивного, характеризується тим, що приріст продукції забезпечується не завдяки кількісному збільшенню обсягу залучених факторів виробництва, а через якісне вдосконалення останніх. Екстенсивного та інтенсивного зростання в абсолютно чистому вигляді на практиці не існує. Мають місце переважно інтенсивне чи переважно екстенсивне економічне зростання, віднесення до яких здійснюється залежно від питомої ваги приросту виробництва, отриманого за рахунок якісних і кількісних змін його факторів. Незважаючи на те, що серед важливих чинників економічного зростання в економічній думці виділяють такі фактори як відкритість економіки та інтегрованість у світову економічну систему, конкурентоспроможність, низку монетарних чинників, суспільно-правові чинники, все ж таки, серед діючих факторів саме технічний прогрес нині посідає вирішальне місце у структурі факторіального впливу на приріст ВВП [1].

Модель економічного зростання інтенсивного типу відрізняється від моделі екстенсивного типу якістю факторів, зміною їх ролі і створеному ними прибутку. Ця відмінність пов'язана із впливом використання науково-технічної інформації. Для першої моделі характерною є науково-технічна інновація як матеріальна основа економічного зростання, що забезпечує підвищення ефективності використання певного обсягу ресурсів, тобто зростання їх якісної визначеності. Понад 80% зростання ВВП, за даними західних економістів, пов'язане не з капіталовкладеннями, а з технологічними нововведеннями.

Для другого – відповідною основою є збільшення обсягів залучених ресурсів, тобто зростання їх кількісної визначеності. У зв'язку з різним змістом матеріальних основ відмінність між інтенсивними та екстенсивними моделями також полягає у визначенні змісту стимулу економічного зростання. Для екстенсивної моделі економічного зростання стимулом є прагнення до отримання середнього прибутку, а для інтенсивної – до надприбутку.

Еволюція теорій зовнішнього фінансування проходила, головним чином, в межах п'яти напрямів економічної думки: класичного, неокласичного, кейнсіанського, неокейнсіанського, а також монетаризму, що зайняв в останні десятиліття ключові позиції в економічній науці і практиці.

У XIX ст. класичні економічні теорії А.Сміта і Д.Рікардо розглядали міжнародну торгівлю як двигун інтернаціоналізації і інтеграції світових економік. Процеси інтернаціоналізації шляхом розвитку торгівлі розглядались як основний каталізатор зростання національного добробуту, особливо якщо країна

спеціалізувалася в тих галузях, де вона мала відносну перевагу. Так, А. Сміт пов'язує економічне зростання з фактором праці [2]. Однак за умов зростаючої чисельності населення й обмеженості землі вступає в дію закон спадної віддачі, що сприяє зменшенню граничного продукту, а звідси – до падіння ставок реальної заробітної плати. Теорія А.Сміта не враховує взаємодії багатьох факторів суспільного розвитку, проте її значимість величезна, оскільки вона стала першою сходинкою в моделюванні та вивченні теорії економічного зростання.

Продовжуючи розпочатий А.Смітом аналіз, Т. Мальтус у своїй праці “Досвід про закон народонаселення” (1798) першим дослідив і проаналізував взаємозв'язок впливу такого фактора, як населення, на економічне зростання [3]. У результаті проведеного аналізу Т.Мальтус сформулював універсальний закон народонаселення: коли зростання населення не обмежене кількістю продуктів споживання, тоді його чисельність збільшується експоненційно, тобто в геометричній прогресії. Така ситуація призводить до зменшення заробітної плати до мінімального рівня. Немає сенсу підвищувати добробут робітників, оскільки кожне збільшення заробітної плати штовхатиме їх до збільшення кількості дітей, що знову спричинить падіння рівня життя до фізичного мінімуму. Незважаючи на ретельність досліджень Т.Мальтуса, його погляди не витримали випробування часом.

Марксистська політична економія єдиним джерелом вартості вважала працю [4]. Відтворення системи продуктивних сил, за теорією К.Маркса, здійснюється за допомогою взаємодії таких складових елементів, як робоча сила, засоби праці та предмети праці, наука, застосування сил природи, форми й методи організації виробництва, а також інформація. Найважливішим у цій системі є відтворення робочої сили. К.Маркс виділив просте й розширене відтворення. При простому відтворенні в кожному наступному циклі відбувається відновлення виготовленого продукту у незмінних масштабах із однаковою якістю при незмінному рівні розвитку продуктивних сил. При розширеному відтворенні в кожному наступному циклі здійснюється кількісне та якісне зростання виробленого продукту за умов вищого рівня розвитку продуктивних сил. Джерелом такого зростання використання частини додаткового продукту є збільшення кількості та поліпшення якості засобів виробництва, вдосконалення робочої сили та інших елементів системи продуктивних сил. Оскільки К.Маркс стверджував, що лише жива праця є джерелом вартості, і недооцінював роль капіталу, його теорію економічного зростання вважають неповною.

Необхідно зауважити, що в західній економічній літературі немає одностайності стосовно перших трьох факторів виробництва, тобто капіталу, землі та праці. Відомий англійський економіст А.Маршалл на початку ХХ ст. поряд з названими факторами виділив ще один, четвертий – організацію виробництва, яка приносить платню керуючому виробництвом [5].

Спочатку міжнародна торгівля здійснювалася в основному англійськими і французькими компаніями у заморських колоніях, де вони повністю контролювали торгівлю, складування продукції і збиральні виробництва. Це тривало майже до 50-х рр. минулого століття – поки в Сполучених Штатах не почали з'являтися транснаціональні корпорації (ТНК) в їх сучасному розумінні, які володіють розвиненими виробничими мережами, що охоплюють весь світ. Положення беззастережних лідерів, завойоване деякими з цих корпорацій, дозволило їм перемістити частину своїх людських і фінансових ресурсів на зростаючі ринки Латинської Америки і Європи у формі промислового інвестування, що у післявоєнний період привело до позитивних результатів в розвитку їх економік. Аналіз мотивації і поведінки ТНК зробив необхідним пояснити суть і причини такого поняття, як прямі іноземні інвестиції (ПІІ), а також їх безпосередній вплив, як на країну-реципієнта, так і на країну-донора.

Наступним напрямом еволюції теорій зовнішнього фінансування є кейнсіанський напрям. У 30-х рр. ХХ ст. Дж. Кейнс у своїй теорії мультиплікатора довів, що існують фактори, дія яких на зростання обсягу продукту проявляється лише на рівні макроекономіки [6]. Дж. Кейнс, був прихильником втручання держави у макроекономічні процеси, яке приводить до стабілізації економічного зростання. За Дж. Кейнсом, дохід є основним фактором, що визначає споживання. Він вважав, що збереження це залишок, який створюється як різниця між розміром доходу й рівнем споживання. Основним фактором стимулювання сукупного попиту він вважав інвестиції. Інвестиції повинні компенсувати недостатність споживчого попиту. Зростання інвестицій покликане стимулювати й зростання попиту, а зростання платоспроможного попиту призведе до підвищення зайнятості та збільшення національного доходу. Обсяг інвестицій нашоухується на певні перепони. Із зростанням доходу зростають і заощадження, вслід за цим у тій же пропорції збільшуються інвестиції. Рівність, за якою заощадження повинні дорівнювати інвестиціям, порушується. Це відбувається тому, що рівень і динаміка заощаджень та інвестицій залежать від впливу різних факторів. Заощадження визначаються зростанням доходу. Розмір інвестицій залежить від багатьох змінних: рівня відсоткової ставки (чим вище відсоток, тим нижче рівень інвестицій), ринкової кон'юнктури, розміру оподаткування, очікуваної рентабельності капіталовкладень. Дж. Кейнс вважав, що не завжди збільшення заощаджень є фактором зростання та прогресу. Споживання може скоротитися, заощадження зростати, а результату немає – інвестиції не збільшуються. Справа в тому, що зростання заощаджень за певних умов може призвести до зменшення розмірів інвестицій. Зростання інвестицій перешкоджає зниженню норми очікуваного прибутку. Падіння цієї норми відбувається за законом зменшення продуктивності капіталу. Через зростання розмірів раніше накопиченого капіталу перспективи інвестиційних вкладень у виробництво стають менш сприятливими. Якщо ж відсоткова ставка зберігається на відносно високому рівні, грошові кошти вкладаються не в устаткування, приріст запасів, а в цінні папери вторинного ринку. Гроші накопичуються, але не направляються в галузі, які забезпечують економічне зростання.

Подальший розвиток ідей Дж. Кейнса знайшов відображення у неокейнсіанських підходах, які доповнили його модель економічного зростання ще двома факторами: прибутковістю капіталу і нормою нагромадження. Австрійський економіст К. Менгер найважливішим фактором економічного зростання назвав прогрес знання який призводить до найефективнішого використання факторів виробництва та ресурсів [7].

Одна з моделей, що належить цій школі – модель Харрода-Домара. Ця модель належить до групи моделей економічного зростання. Вона була розроблена англійським економістом Р.Ф. Харродом та американським економістом С.Д. Домаром. Запропоновані ними варіанти моделі дуже схожі і їх прийнято розглядати як одну. Це однофакторна модель. У ній враховується тільки капітал як єдиний фактор зростання. Автори моделі виходять з того, що у випадку зростання продуктивності праці коефіцієнт капіталоємності, тобто відношення капіталу до випуску продукції, суттєво не зміниться, оскільки при цьому зростає й відношення капіталу до праці та відношення випуску продукції до трудових витрат. Значить, коефіцієнт капітал-випуск практично залишається без змін. Модель Харрода-Домара базується на прийнятті низки припущень. Так, передбачається, що у виробництві задіяні всі фактори. Дотримується рівність попиту і пропозиції; приріст попиту дорівнює приросту пропозиції. Рівність заощаджень та інвестицій – одна з обов'язкових умов економічного зростання. Якщо заощадження перевищують інвестиції, створюються зайві запаси, не повністю використовується обладнання, збільшується безробіття.

Проблема в тому, що співвідношення між заощадженнями в стаціонарній економіці і в тій, що розвивається, у короткостроковому і довгостроковому періодах виглядають неоднаково. У короткостроковому періоді заощадження та інвестиції рівні за підсумками. Стосовно довгострокового періоду, тут інше. Заощадження, відкладені сьогодні, повинні відповідати інвестиційним вкладенням, котрі планується здійснити завтра. Збіг поточної пропозиції і передбачуваного попиту, узгодження сьогоднішніх заощаджень і завтрашніх інвестицій виявляється проблематичним. Якщо абстрагуватися від кон'юнктурного фактора, то у довгостроковому періоді йдеться, по-перше, про реальні заощадження та очікувані інвестиції, по-друге, не про середні, а зростаючі показники, кінцеві фактори, під впливом яких формуються інвестиції.

Специфіка монетаризму у порівнянні з неокласичною теорією полягає в тому особливому значенні, яке він додає сфері грошового обігу. Починаючи з кінця 70-х рр. монетаристські концепції явно домінують у формуванні основних напрямків міжнародного вивозу капіталу, у регулюванні останнього цілою низкою міжнародних та регіональних організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Азіатського банку, Міжамериканського банку та ін.), створених спеціально для цих цілей. Основою монетаристської теорії зовнішнього фінансування країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою (у 90-ті рр.) є концепція вивозу капіталу, яка виникла у рамках розробки моделі економічного зростання. У зв'язку з необхідністю маніпулювання на макроекономічному рівні основними показниками динаміки національного господарства встала проблема регулювання міжнародного руху капіталу на двосторонній основі (між країною-донором і країною-кредитором) і на багатосторонній основі (між групою країн-донорів, об'єднаних у міжнародну фінансову організацію, і країною або групою країн-позичальників). Монетаристська концепція міжнародного експорту/імпорту капіталів пов'язує їх рух з проблемами регулювання платіжного балансу, темпами зростання національного доходу, рівнем зайнятості, обсягом національних інвестицій. Тому у рамках даної концепції важливого значення набуло дослідження динаміки платіжних балансів країн-дебіторів, балансу зовнішньої торгівлі, балансу експорту-імпорту капіталів, припливу інвестиційних доходів і відпливу інвестиційних платежів. Економічне зростання характеризується нерівномірністю. В кожний фіксований період часу виділяється макрорегенерація (комплекс галузей та виробництва), яка служить носієм економічного зростання. Економічне зростання інноваційного типу носить глобальний характер і залежить від конкурентоспроможності національної економіки. Для сучасного етапу розвитку характерне домінування глобальних фінансово промислових груп, широке використання інструментів державного регулювання зовнішньоекономічного обміну та стимулювання НТП.

Висновок. Таким чином в основі реалізації сучасного економічного зростання є твердження про необхідність оптимального консенсусу можливостей елементів механізму його реалізації. Економічне зростання може бути досягнуте лише за умови якщо кожна ланка його суспільного механізму буде належним чином спрацьовувати. Отже, як видно з усіх вище перерахованих моделей та досліджень зв'язку інвестування та економічного зростання, економічне зростання включає в себе зростання ВВП (ВВП на душу населення), структурні зміни в галузевій побудові економіки в бік збільшення обсягів виробництва високотехнологічної, наукомісткої, конкурентоспроможної продукції, зменшення обсягів матеріалозатратного виробництва, монетарна стабільність. Для досягнення цих цілей необхідна розробка комплексної макроекономічної та промислової політики.

Список використаних джерел:

1. Висоцька І.Б. Чинники економічного зростання / Інна Борисівна Висоцька //Фактори економічного зростання: Зб. наук. пр. НАН України, Ін-т економіки. Редкол.: Л.К. Безчасний (відп. ред.) та ін. – Київ, 2001. – С. 4-11.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.

3. Мальтус Томас Роберт. Универсальная научно-популярная онлайн-энциклопедия “Кругосвет” [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/MALTUS_TOMAS_ROBERT.html
4. Маркс К. Капитал / Карл Маркс. – М.: Политиздат. 1978. Т.1. – 900 с.
5. Маршалл А. Основы экономической науки / Альфред Маршал; пер. с англ. В. Бомкин, Валерий Рысин, Р. Столпер. – М.: Эксмо. 2008. – 832 с.
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Экономика, 1993. – С. 224-518.
7. Lipsey R. An Introduction to Positive Economics / R. Lipsey. – London: Weidenfeld and Niolson, 1983. – 808 p.

Ключові слова: зовнішнє фінансування, методологія, національні економіки, економічне зростання.

Ключевые слова: внешнее финансирование, методология, национальные экономики, экономический рост.

Keywords: external financing, methodology, the national economy, economic growth.